

VEDUTA

NETRADIČNÍ TURISTICKÉ CÍLE ČESKOBUDĚJOVICKA
JIŘÍ CUKR

**NETRADIČNÍ
TURISTICKÉ
CÍLE
ČESKOBUDĚJOVICKA**

JIŘÍ CUKR

Poděkování:

Mé rodině, která se mnou ochotně absolvovala návštěvu všech míst.

© Jiří Cukr

© 2007 vydal Bohumír NĚMEC – VEDUTA,
nakladatelství a vydavatelství

ISBN 978-80-86829-26-5

ÚVOD

Jižní Čechy představují hlubokou klenotnici různorodých památek, které se nacházejí ve větším či menším povědomí turistů. Knížka, kterou právě otevíráte, se věnuje méně známým a mnohdy téměř neznámým lokalitám a vyplňuje tím tak jakousi pomyslnou mezeru, v níž se ocitly. Nepatří jim totiž přední místa v návštěvnosti, nejsou o nich psána rozsáhlá knižní díla a ani jim není často věnována dostatečná pozornost v podrobných turistických průvodcích. Přesto se leckdy jedná o místa, která by si jistě zasloužila zvýšený zájem z řad laické, ale i odborné veřejnosti.

Učiníme přes padesát zastavení, na každém z nichž nás bude vítat nějaká pozoruhodnost. Potkáme nejen krásné historické stavby a technické památky, ale i drobné připomínky zajímavých dějinných událostí, malebná přírodní zákoutí či rozmanité doklady rozvoje průmyslu. Ostatně o bohaté rozmanitosti památek na Českobudějovicku svědčí už to, že se setkáme s mlýnem, tvrzí, rybníkem, pranýřem, vilou, rozhlednou, ale také s vodojemem, alejí či dokonce hospodou.

Místa jsou řazena podle polohy zhruba od severu k jihu. Práce může mít charakter populárně naučného díla, stejně jako průvodce. I proto je ke každé lokalitě připojen podrobný popis přístupu, neboť nejednou se skutečně jedná o „netradiční cíl“ a samotný přístup se může proměnit v zajímavé dobrodružství. Doporučuji putovat vždy s co nejpodrobnější turistickou mapou, která se může stát nejednou velmi vítaným pomocníkem. Na konci knihy je potom ještě přehledná mapa celé popisované oblasti.

Závěrem nezbyvá nic jiného než všem čtenářům popřát pěkné čtení a příjemný výlet.

Jiří Cukr

1. BÝVALÁ SOLNICE V TÝNĚ NAD VLTAVOU

Bývalá solnice na levém břehu Vltavy.

Území v okolí dnešního Týna nad Vltavou patřilo od 11. století k majetku pražského biskupství. Rozvoj osady nastal ve 13. století, kdy zde vznikly i čtyři mlýny a s největší pravděpodobností došlo k povýšení na město (jako město prvně uváděn až 1327). Týn bohatl hlavně díky výběru mýta, plavbě vorů a obchodování – do počátku 15. století tudíž vedla trasa na Prahu, která začínala v Prachaticích, kde navazovala na Zlatou stezku. Hlavním dovozním artiklem byla sůl. V 16. století ale Habsburkové začali upřednostňovat dovoz „bílého zlata“ z oblasti Solné komory v okolí Gmundenu, což městu výrazně neuškodilo, neboť sůl se dopravovala do Českých Budějovic, odkud pokračovala po řece dál do vnitrozemí.

Významnou zastávkou byl právě Týn, kde kvůli tomu bylo nutné stále vylepšovat způsob skladování, protože dosavadní ukládání u soukromníků přestávalo vyhovovat. V roce 1563 vznikla na pravém břehu Vltavy (v tzv. Podskalí) první solnice. V ní se sůl uchovávala v dřevěných soudcích, částečně se prodávala rovnou ve městě a zbylá část pak putovala na vorech ku Praze spolu s produkty týnských řemeslníků.

Ke konci 16. století došlo k úpravě koryta Vltavy a urychlení dopravy. Z původních 20 000 beček jich bylo potřeba nyní

v Týně skladovat na 70 000 a na to stará solnice stačit nemohla. Proto byla v letech 1592–1593 rozšířena podle návrhu architekta Vincence Vogarelliho, který je znám především jako stavitel českobudějovické Černé věže. Během těchto prací se musely některé sudy se solí na čas ukládat také do dnes již zaniklého kostelíka sv. Kateřiny.

V letech 1609–1620 se mohl Týn nad Vltavou, který z každé prodané bečky získával 6 krejcarů, pyšnit titulem královského města. Za stavovského povstání i za samotné třicetileté války byl několikrát vypleněn a citelně poškozen oběma válčícími stranami. Více jak polovina domů byla po skončení války v roce 1648 zpustlá. Silně poničena byla i solnice. Až na přelomu 17. a 18. století se město dokázalo znovu plně vrátit do života. Došlo k obnovení obchodního práva, řada budov dostala novou barokní podobu, na náměstí vyrostla nová rezidence (zámek) a v roce 1674 byl Antoniem Alfierim rekonstruován i objekt staré solnice. Stejný stavitel, který se podílel také na stavbě týnského kostelíka sv. Víta, postavil v roce 1708 i zbrusu nový barokní solný sklad na levém břehu Vltavy (na tzv. Malé Straně).

Když se v roce 1830 stát vzdal výsadního práva na obchod se solí, opuštěné budovy obou solnic plánovalo město přeměnit na kasárny, ale roku 1831 je v dražbě za

6 660 zlatých koupil známý českobudějovický podnikatel Vojtěch Lanna, jenž zde přikázal zřídit loděnici. V roce 1891 získala všechno chudinská nadace. Starší stavba byla zbořena v meziválečném období a mladší dnes představuje významnou památku.

Téměř 100 metrů dlouhý objekt sice nijak výrazně architektonicky nevyniká, ale nad dvěma bývalými postranními vchody (dnes zazděnými) se zachovaly pozoruhodné téměř 200 let staré malby představující české dvouocasé lvy opřené o bečky

Malba lva s bečkou soli nad vchodem.

se solí. Uprostřed nad třetím vchodem je zase namalován výjev krajiny s lodí a v popředí s mořskou pannou držící kotvu.

Přístup: Solnice stojí skryta za korunami stromů nedaleko centra Týna nad Vltavou na levém břehu Vltavy proti proudu řeky asi 300 metrů od silničního mostu. Okolo objektu vede červeně značená turistická značka procházející také týnským náměstím.

2. ALEJ MÍRU A ROZHLEDNA U TÝNA

Vyhlídková věž na konci Aleje míru.

Severozápadně od Týna nad Vltavou se vypíná zalesněný vrch Semenec vysoký 441 metrů. Pod ním se ve středověku nacházelo městské popraviště a dodnes bychom tady našli místo, kterému se dříve říkalo „Na Spravedlnosti“. Zde také stojí rozhledna. Dnešní betonová konstrukce pochází až z doby po roce 1930 a jejím projektantem byl Jaroslav Vojna. Vyhlídková terasa se nachází čtyři metry nad zemí, vede na ni 20 schodů a nabízí zajímavý pohled na vltavské údolí, město Týn a samozřejmě na chladicí věže Jaderné elektrárny Temelín, které jsou ve zdejší krajině všudy přítomné.

Dříve tu však stával mnohem půvabnější firmou Mára zřízený dřevěný pavilon, který sem byl umístěn v roce 1922 záslu-

hou Klubu českých turistů a týnského okrašlovacího spolku. Ten ho získal za 6 000 korun po skončení živnostenské výstavy konané v Týně nad Vltavou v tomtéž roce.

Sadařský a okrašlovací spolek, tak zněl celý název svazu, který byl založen již v roce 1881. Z jeho iniciativy bylo v Týně vysázeno mnoho stromů jako např. v letech 1885–1886 známé Bedřichovy sady v místech bývalého hradu. Ale již v roce vzniku spolku vysázeli jeho členové směrem od města na Semenec alej. Její původní jméno znělo Stromořadí Stefanie podle belgické princezny Stefanie, která se právě v roce 1881 provdala za rakouského arcivévodu a následníka trůnu Rudolfa Habsburského (na počest jejich zasnoubení bylo již roku 1880 vysázeno před týnským zámekem Rudolfovo stromořadí). Dnes je tato cesta lemovaná několika desítkami státem chráněných lip známa pod symbolickým označením Alej míru, neboť tudy se kdysi ubírali odsouzenci na zmiňované popraviště.

Od rozhledny také vede jediná cesta k soutoku největších jihočeských řek – Vltavy a Lužnice. U soutoku stojí zajímavá boží muka, jejichž patu dnes po napuštění vodní nádrže Kořensko v roce 1991 téměř omývají vody obou řek. Ke kapličce se vztahuje pověst o zbojnické tlupě braniborských vojáků, kteří se v 80. letech 13. století potulovali a loupili v těchto končinách. V roce 1291 se v Týně měl zastavit král Václav II. s družinou, když mířil na Hlubokou se zajatým Závíšem (viz 17) a na prosby týnských obyvatel tyto raubíře zneškodnil. Vůdce bandy chytli a popravili právě v místech, kde dnes stojí boží muka.

Přístup: Z náměstí v Týně nad Vltavou po červené značce ulicí mezi radnicí a zámekem, po 500 metrech u sportovního areálu odbočit vlevo do Aleje míru, která končí po 1,5 km u rozhledny. Odtud po žluté značce k soutoku (1,5 km). Autem i na kole lze pohodlně dojet k rozhledně a téměř i k soutoku po stejné trase.

3. HROBKA BERCHTOLDŮ U NEZNAŠOVA

Rod Berchtoldů má původ v Tyrolsku. Od 17. století se jeho příslušníci objevují na Moravě, následně i v Čechách a několik statků vlastnili také v Uhrách. Prvním majetkem, který Berchtoldové u nás získali, byl v roce 1628 zámek v Uherčicích

Neznašovská hrobková kaple Berchtoldů.

(okres Znojmo). František Benedikt Berchtold (1631–1690) jej nechal barokně upravit a začal užívat predikát „z Uherčic.“ Hlavním rodovým sídlem se ovšem stal zámek v Buchlovicích poblíž Uherského Hradiště.

Bezesporu nejvýznamnějšími postavami rodu se stali nevlastní bratři Leopold a Bedřich Všemír Berchtoldové z Uherčic, kteří se společně např. zasloužili o zřízení nemocnice na buchlovickém zámku anebo o otevření muzea na sousedním hradě Buchlov. Bedřich (1781–1876) byl také výrazný český vlastenec, lékař, botanik a cestovatel. Stál u vzniku Národního muzea, financoval vydávání knih a v letech 1846–1847 vykonal cestu kolem světa. Jako lékař působil např. v jihočeské obci Tučapy u Soběslavi, kde má pamětní desku. Jeho starší bratr Leopold (1759–1809) zase propagoval zdravotnictví a jako první u nás inicioval očkování dětí neštovicím. Jeho pravnukem byl potom hrabě Leopold Berchtold z Uherčic (1863–1942), který v kritickém období od roku 1912 do roku 1915 zastával funkci ministra zahraničí v Rakousku-Uhersku.

V roce 1785 se jedna z větví rodu stala vlastníkem jihočeského panství Neznašov. V dražbě ho získal Prosper Antonín

Berchtold z Uherčic (asi 1720–1807), který nechal kolem roku 1800 zdejší zámek upravit do empírové podoby. Prosper vlastnil také nějaké stříbrnosné doly v Dobré Vodě u Českých Budějovic.

Původně zemřelí příslušníci jihočeské linie rodu Berchtoldů nacházeli poslední odpočinek v neznašovském kostele sv. Trojice (dodnes je tu krypta a náhrobní kameny). Impulsem ke stavbě nové hrobkové kaple se stala smrt Emila Schnöblinga 4. ledna 1936. Schnöbling byl manželem Julie Berchtoldové a pracoval jako pražský advokát. Nejprve byl pohřben v Praze na Olšanech, ale v roce 1938 byly jeho ostatky přeneseny do Neznašova. Do právě dostavěné hrobky se přestěhovalo také tělo již dvacet let mrtvého Ottokara, který byl v roce 1918 zastřelen při honu. V roce 1938 zároveň zemřela také Juliina matka Kateřina, která se stala třetím a posledním nebožtíkem, který byl uložen do hrobky.

Kaple byla stavěna v letech 1936–1937 v místech, kde dříve stával kříž (z roku 1797). Dne 7. dubna 1938 se stavba dočkala kolaudace a přesně měsíc poté, 7. května, přišlo na řadu slavnostní vysvěcení kanovníkem a arcibiskupským kancléřem Bořkem Dohalským. Hrobka připomínající barokní stavbu vyrostla v pseudorokokovém stylu poblíž kostela sv. Trojice.

Pohled na soutok Lužnice a Vltavy z vyhlídky pod kaplí.

Presbytář má půlkruhově ukončen a nad vchodem orámovaným kamenným portálem se vypíná volutový štít s kovovým křížem.

Hrobková kaple (tzv. „Kalvárie“) byla v průběhu posledních dvaceti let minulého století silně poškozena a zdevastována. Naštěstí se však podařilo tuto zajímavou kulturní památku zachránit před zkázou a po kompletní opravě, která probíhala v letech 1999–2000, opět zazářila v novém hávu. Ostatky všech tří zde pohřbených byly vyjmuty, zpopelněny a uloženy na sousední hřbitov u kostela sv. Trojice.

Hrobka stojí přímo nad soutokem Vltavy a Lužnice, na který je fascinující výhled z blízké upravené vyhlídky. Zajímavý je též pohled od hrobky přes obec Neznašov na chladicí věž Jaderné elektrárny Temelín.

Přístup: Neznašov leží 3 km od Týna nad Vltavou při silnici směrem na Albrechtice a Písek. Vede sem také červená turistická značka spojující Týn a Albrechtice. Hrobka i kostel stojí osamocené hned za severním okrajem obce napravo od cesty vedoucí k hrázi vodní nádrže Kořensko. Před kostelem se nachází menší parkoviště. Okolo prochází trasa žlutě značeného vycházkového okruhu (2,5 km).

4. VELKÝ DEPOT U TÝNA NAD VLTAVOU

Severovýchodně od Týna nad Vltavou je ukryto v lesním háječku sousoší zvané „Velký Depot“ stojící v místech dřívější prachárny, která bývala součástí rozsáhlého areálu vojenského dělostřeleckého cvičiště. Sousoší upomíná na vojenské neštěstí, ke kterému tady došlo v polovině 18. století.

Ve 40. letech 18. století v rámci tzv. válek o rakouské dědictví (o nich viz více 12) byl Týn nad Vltavou několikrát silně poškozen postupujícími vojsky i drobnějšími bitvami, které byly v okolí svedeny. Neúspěšné válečné střety tehdy přiměly Marii Terezii k rozsáhlé reorganizaci rakouské armády. V roce 1749 bylo nad východním okrajem Týna zřízeno rozsáhlé dělostřelecké cvičiště, jehož součástí se stalo mnoho fortifikačních prvků, skladů, ubytovacích zařízení a dalších budov. Areál na ploše téměř 40 hektarů byl intenzivně, ale někdy s kratšími či delšími přestávkami, využíván do roku 1778. Poté

Lesní sousoší zvané Velký Depot.

byla část rozprodána a část přeměněna na vozatajské skladiště, které potom sloužilo svému účelu do roku 1866. Zachovány zůstaly jenom dva z mnoha někdejších objektů (jeden sloužil jako hostinec), relikt zvaný pulmon (viz též 40) a zbytky tzv. šancí.

Cvičiště osobně navštívila v srpnu 1753 panovnice Marie Terezie s manželem Karlem Lotrinským, kteří se tehdy zúčastnili vojenské přehlídky. Předtím, 21. června 1753, však při přípravě na tuto akci došlo na cvičišti k obrovské explozi střelného prachu, při které zahynulo na sto mužů a dalších 40 bylo zraněno. V lidovém podání se celá událost líčí jako plánovaný atentát na Marii Terezii. Ta však do Týna přijela až 6. srpna, a jakmile se dověděla o celém neštěstí, dala na místě výbuchu zřítit pískovcové sousoší, které se nazývá Velký Depot anebo prostě Kalvárie.

Sousoší bylo v roce 1994 opraveno akademickým sochařem a zkušeným restaurátorem Ivanem Tláškem. Je tvořeno třemi volně stojícími sochami, z nichž centrální postavení zaujímá téměř 8 metrů vysoká skulptura s ústřední postavou ukřižovaného Krista. Vlevo od ní stojí třiapůlmetrová socha Panny Marie Sedmiboletné a vpravo stejně vysoký sv. Jan Evangelista. U pískovcového sousoší tesaného ve Vídni na předělu rokoka a raného klasicismu bohužel neznáme jméno mistra, v jehož dílně bylo vyhotoveno.

Přístup: Z Týna nad Vltavou po žluté značce 4,5 km k rozcestí Na Šančích přes celé bývalé cvičiště. Z rozcestí zatáčí k sousoší význačková značka v délce 1 km, žlutá pokračuje přes Smilovice a údolím Židovy strouhy do Bechyně. Sousoší je také pohodlně dostupné ze silnice z Týna do Břežnice a Tábora, odkud je na dohled a vede k němu neznačená pěšina (300 metrů).

5. ŽIDOVSKÝ HŘBITOV V KOLODĚJÍCH NAD LUŽNICÍ

Celkový pohled na židovský hřbitov v Kolodějích.

Židovská komuna měla v Kolodějích nad Lužnicí od konce 17. století své pevné místo. Ves se tehdy jmenovala Kaladý a od roku 1681 byla spolu s nedalekým Neznašovem exilem pro Židy vyhnané z Týna nad Vltavou, kde je obvinili jako hlavní viníky morové epidemie. V Kolodějích je přijal hrabě Jan Brandenstein z Oppurgu, který prodejem pozemků zámožnému židovskému obyvatelstvu řešil svou nelichotivou finanční situaci.

Díky přílivu nové populace se ves začala rozrůstat a výrazný byl také rozvoj obchodu. V roce 1721 tu žilo asi 150, okolo roku 1800 asi 650 a v roce 1861 dokonce 692 Židů, kteří se aktivně podíleli na veřejném životě, a např. prvním poštmistrem se stal Bernard Radok, dědeček Alfréda Radoka (1914–

1976), proslulého českého divadelního a filmového režiséra (pamětní deska na rodném domě).

Po vystěhování do jiných krajů po roce 1867 zůstal v obci nepatrný zlomek původního židovského obyvatelstva a ve 30. letech 20. století tady žilo dokonce jen 10 Židů.

Židé záhy po svém příchodu do Kolodějí mohli začít navštěvovat vlastní synagogu (stavěna v letech 1695–1697), místní duchovní správce byl zároveň krajským rabínem, vznikla tu židovská škola, špitál a počátkem 18. století židovský hřbitov. V tichém lesním koutku za obcí tam najdeme několik typických náhrobků (tzv. stél) z mramoru či žuly s povětšinou hebrejskými nápisy. Je zde také pomník obětem holocaustu a podobu malé kapličky má hrob Josefa Mahlera, jenž působil v letech 1817–1867 jako krajský rabín v Budějovickém a Táborském kraji, a jak praví epitaf, „byl znám co velký učenec a znalec Svatého písma, moudrostí vynikal nad všechny učence“.

Dnes už je zase hřbitov, o který se stará Židovská obec z Prahy, důstojným místem posledního odpočinku. V desetiletích po druhé světové válce se však stával cílem vandalů, kteří ničili vzácné náhrobní kameny, avšak naštěstí od synagogy, zbořené v roce 1947 kvůli stavbě silnice, se ho podařilo zachránit. Vedle hřbitova zůstalo v obci zachováno několik někdejších židovských domů v jejich téměř původní podobě.

Přístup: Hřbitov najdete při cestě z Kolodějí směrem na Koloměřice a Bernartice po pravé straně těsně za obcí na kraji lesíka v serpentině silnice. Klíč od vchodu je možné si zapůjčit v kolodějském hostinci „U Hanzalů.“

6. TVRZE A RENESANČNÍ DVŮR BRANOVICE

Pozoruhodný komplex renesančního dvora Branovice obecně známého zajímavou zdí, jehož součástí je také budova malé tvrze, nalezneme nedaleko Týna nad Vltavou na vršku mezi obcemi Předčice a Dobšice. Na dohled od dvora se nacházejí tři nevelké rybníčky, z nichž jeden má ostrůvek, na kterém stávala další tvrz.

Původně tady stávala vesnice s tvrzí nazývaná též Vranovice. První zmínka o ní je činěna v roce 1396, kdy patřila k panství

Branovický dvůr s dominantní jižní bránou.

Žimutice. V letech 1535–1571 ji drželi Býšovcové z Býšova a po nich Čabeličtí ze Soutic. Ti sídlili na týnském hradě, ale v závěti z roku 1600 odkázal Prokop Čabelický svým potomkům pouze Branovice a Týn, který měl rod od dob krále Jiřího z Poděbrad (1461) v zástavě, připadl zpět královské komoře. Prokopův syn Ferdinand se s tím velmi těžko smířoval, stejně jako Magdalena z Ptení, jejíž dcera Bohumila byla Ferdinandovou manželkou. Poté, co přinutila přepsat majetek na Bohumilu, nechala Ferdinanda na Branovicích poddanými ubít cepy.

Za třicetileté války patřily Branovice krátce Malovcům z Malovic a v roce 1652 se staly součástí statku Bzí, který roku 1672 koupil kníže Jan Adolf Schwarzenberk.

Starší středověká tvrz Branovice, která stávala na zmiňovaném ostrůvku při severovýchodním okraji rybníka 200 metrů od současného dvora, neměla dlouhou historii. Zanikla pravděpodobně ještě ve středověku společně s přílehlou vesnicí. V kupní smlouvě z roku 1535 se tvrz nepřipomíná, takže zřejmě už neexistovala. Nevelký areál ostrova kruhového půdorysu byl kdysi bezesporu větší, neboť dnešní průměr zhruba 10 metrů nemohl stačit k výstavbě nějakého rozměrnějšího objektu.

Za stavitele novější renesanční tvrze jsou považováni Býšovcové z Býšova. Rozšíření přišlo v poslední třetině 16. století za Čabelických, kteří z Branovic učinili na svou dobu neob-

vykle hodnotné rytířské sídlo. Další úpravy proběhly v baroku ve 2. polovině 18. století, kdy došlo mj. k snesení druhého patra, částečnému ubourání stavby a adaptaci na sýpku.

Nejzajímavější památku Branovic však představuje celý komplex dvora. Jde o areál několika budov vystavěný v renesančním stylu. Hlavní vstupní brána je dnes na severní straně, uprostřed dvora se nachází rybníček a při východním okraji stojí někdejší mladší tvrz. Ojediněle zachovanou součástí je zahrada obehnaná zdí, která je zvýrazněna sgrafitovou výzdobou, branou s bosáží na jihu (původní vstup do dvora) a věžičkami v nárožích.

Od dvora, který v současnosti obhospodařují soukromí majitelé, je pěkný výhled hlavně jižním a jihozápadním směrem.

Ostrůvek, na kterém stávala starší tvrz.

Přístup: Ze silnice Týn nad Vltavou–Veselí nad Lužnicí odbočit 4 km za Týnem vpravo na prašnou cestu, po které pokračovat asi 600 metrů jižním směrem ke dvoru.

7. ŽIDOVA STROUHA U NUZIC

Mezi Týnem nad Vltavou a Bechyní se do Lužnice zleva vlévá dvacet kilometrů dlouhý potok zvaný Židova strouha. Nejhezčí partie lze pozorovat v okolí soutoku s Lužnicí tři kilometry jižně od Bechyně pod obcí Nuzice.

Údolí Židovy strouhy před soutokem s Lužnicí.

Potok je na mnoha místech lemován mohutnými skalními útvary, které zde vytvářejí četné převisy a různé zahloubeniny. Část romantického místy až kaňonovitého údolí byla v roce 1988 vyhlášena přírodní památkou (21,2 ha), která byla v roce 2001 rozšířena na současných 42,2 ha. Ochraňuje nejen jedinečné přírodní scenerie, ale také zajímavé porosty listnáčů, bohatý je výskyt mechů, lišejníků a vodních živočichů. Podél strouhy prochází žlutě značená stezka, jež na několika místech volně přechází přes potok. Proto je schůdnost závislá na stavu vody a při zvýšené hladině je trasa fakticky neprůchodná.

Poprvé se setkáváme se jménem Židova strouha v roce 1691 v Popisu lesů bechyňského panství. O původu názvu potoka ovšem lidová slovesnost vytvořila rozmanité varianty a ne vždy v nich hlavní úlohu hrají Židé. Vedle té o kouzelníku Žitovi od dvora krále Václava IV. je tu také ještě možnost odvození od slov žito (dříve označovalo obilí všeobecně) anebo žďát (staročesky čekat). Písemně doložen je i název Čudova strouha, snad podle nějakého sedláka.

Nejznámější je však pověst, jež nás zavádí do 11. století. Za vlády Vratislava II., tj. někdy v letech 1061–1092, bylo prý vydáno rozhodnutí, které zakazovalo pobyt Židů v českých městech. V Bechyni však i přes tento zákaz Židé zůstali. To se brzy doslechl král a vyslal do jižních Čech vojsko, které ten-

to problém mělo rychle vyřešit. Jeden z velitelů ovšem včas bechyňské Židy varoval a ti z města stačili utéct. Skryš našli právě tady ve skalách u potoka, který později místní začali nazývat Židovou strouhou jako upomínku na tuto událost.

Přístup: Nejhezčí části jsou u soutoku strouhy s Lužnicí; sem vede modrá značka z Nuzic (1,5 km) nebo z Bechyně (4 km) a žlutá spojující Týn nad Vltavou (15,5 km) s Bechyní (3,5 km), která kopíruje celý tok potoka. Přes strouhu vede také silnice z Týna do Bechyně, odkud odbočuje lesní cesta k chatám stojícím na břehu Lužnice.

8. TVRZ BÝŠOV – VE STÍNU TEMELÍNA

Věž a přilehlé budovy tvrze Býšov.

Ve stínu čtyř věží Jaderné elektrárny Temelín se nad rybníkem tyčí osmkrát nižší, neméně zajímavá věž, která náleží bývalé tvrzi Býšov. Ta je jednou z nejlépe dochovaných středověkých tvrzí nejen na Českokbudějovicku, ale v celém kraji. Obdobnou věžovitou stavbu nalezneme také ve Zvíkově mezi Lišovem a Ledenicemi.

V roce 1395 tu stávala vesnice, kterou vlastnili Arnošt a Kuník Býšovcové z Býšova. Již tehdy byla její součástí i kamenná tvrz, kde zmínění bratři bydleli. Příslušníci tohoto rodu nepatřili

k nejmovitějším, ale v 16. století často vystupovali jako služebníci na dvoře Rožmberků. Např. Mikuláš Býšovec začínal jako kuchmistr a „dotáhl“ to až na purkrabího v Bechyni.

Centralizovaný rodový majetek se ovšem po roce 1573 rozdělil mezi sedm dědiců, kteří jej pohromadě neudrželi, a před rokem 1615 ho všichni získali Malovcové z Malovic. Ti tvrz, která začala být využívána jako skladiště a sloužila k dalším hospodářským potřebám, připojili ke svému panství Hluboká. Po Marradasech a Schwarzenbercích se v roce 1922 dostala do soukromých rukou a dnes je ve vlastnictví ČEZ, a. s., neboť leží v ochranném pásmu temelínské elektrárny.

Dvacet metrů vysoká kamenná věž o čtvercovém půdorysu (10×10 metrů) stojící při okraji bývalého hospodářského dvora je po stranách opatřena dvěma nižšími přístavky. Stavba je kryta vysokou střechou a má dvě patra, která jsou osvětlena malými střílnovými okénky. V každém poschodí se zachovaly unikátní dřevěné trémové stropy.

Kolem se nachází několik nevelkých rybníků a také zbytky vesnic, které byly srovnány se zemí kvůli výstavbě Jaderné elektrárny Temelín. Např. z obce Knín zbyla pouze návesní kaplička, z Křtěnova kostel, hřbitov a pár stavení a z Březí zámeček, který byl upraven jako informační středisko elektrárny. Okolím Býšova prochází trasy dvou cyklistických stezek vedoucí příjemným lesem, který ukrývá i poutní kapli Rachačky a více na jihu přechází v oplocenou Starou oboru.

Přístup: Z hlavní silnice České Budějovice–Týn nad Vltavou odbočit vpravo před elektrárnou Temelín a jet 2 kilometry západním směrem přes místa bývalé obce Knín ke dvoru, jehož je součástí. Kolem také procházejí trasy dvou cyklistických stezek.

9. POUTNÍ MÍSTO RACHAČKY

Bývalé poutní místo Rachačky s pěknou kaplí sv. Rozálie a pramenem vody stojí v údolí potoka Rachačka v lesích mezi Hlubokou a Týnem nad Vltavou asi 2,5 kilometru západně od Purkarce.

Kaple byla svatořečená ke cti sv. Rozálie jako jedné z hlavních ochránkyň před morem. Výstavba proběhla po roce 1680, kdy nejen zdejší kraj, ale velkou část Čech zasáhla velmi sil-

*Poutní kaple
sv. Rozálie
v Rachačkách.*

ná vlna morové epidemie, která vzala život mnoha obyvatelům. O své dvě děti tehdy přišel také nebohatý příslušník rytířského rodu Býšovců z Býšova, který jako vzpomínku na ně nechal postavit malou barokní kapličku. Její původní podobu neznáme, stávala pravděpodobně v místech presbytáře dnešní stavby.

Kaplička i sousední studánka s vodou sem celoročně lákaly četné poutníky i celá procesí. O kapli ovšem nikdo výrazněji nepečoval a za josefínských reforem byl odtud dokonce přenesen zvon do Dřítně. Na počátku 19. století lidé opět začali postupně objevovat toto zapomenuté poutní místo a v roce 1825 se podařilo zchátralou kapličku opravit. Po epidemii cholery, která na Budějovicku a Vltavotýnsku řádila v roce 1832 a pak v polovině 19. století, začal navíc počet návštěvníků prudce stoupat a malá kaplička nemohla ani zdaleka pojmout všechny příchozí. Projevily se u ní také statické problémy, a proto došlo v letech 1881–1882 k jejímu rozšíření. Stavba dostala novou věžičku a větší loď, upraven byl také pramen vody. Slavnostní vysvěcení se konalo 17. září 1882 pod taktovkou Vojtěcha Wolfa, faráře z Purkarce.

Sláva Rachaček vydržela až do poloviny minulého století. Roku 1945 navštívilo zdejší pouť na 5 000 lidí a ještě v roce

1957 sem doputovala procesí z Purkarce, Křtěnova a Dolního Bukovska. Poté však už význam tohoto poutního místa stagnoval respektive upadal. Kaple rychle chátrala, chybělo málo a nemuselo z ní zůstat zhora nic. Naštěstí se jí v roce 1993 podařilo zrekonstruovat a navrátit jí důstojnou podobu.

Dnes tedy bývalá poutní kaple sv. Rozálie postavená v historizujícím stylu opět září novotou, avšak postrádá veškeré vnitřní vybavení, které kdysi tvořila např. skleněná urna se soškou sv. Rozálie. Patrné jsou pouze relikty nástěnných maleb inspirované životem světců. Věžička nad vchodem nese dataci 27. srpna 1882. Při severní zdi vyvěrá pramen vody, který je schován v dřevěném krytu.

Za kaplí existoval vápencový lom, ve kterém se nacházela i menší jeskyně s řadou krasových jevů. V důsledku těžby zcela zanikla na přelomu 40. a 50. let 20. století. Těžba vápence zde probíhala od roku 1677 a na jeho zpracování byla postavena vápenka a roku 1715 dokonce i cihelna. Nedaleko též stojí bývalá hájovna z roku 1706. V létě místo ožívá dětskými tábory.

Přístup: Ke kapli se lze dostat odbočkou ze silnice České Budějovice–Týn nad Vltavou přes vesnici Chlumec a za hájovnou na křižovatce u Červeného kříže je třeba odbočit vlevo, odkud je to ke kapli asi 2 kilometry.

10. OBORY U HLUBOKÉ NAD VLTAVOU

Severně od Hluboké nad Vltavou nalezneme po obou stranách řeky Vltavy vzedmuté dnes Hněvkovickou přehradou dvě oplocené obory, které náleží mezi významné jihočeské lokality s přirozeným stromovým porostem (zejména dub, buk, habr a smrk). Mají také zajímavou historii spojenou s počátky lesního hospodaření u nás.

Od středověku patřily k majetku šlechty a králů i rozsáhlé lesní komplexy. V nich se ukrývalo nesčetné množství zvěře, jejíž lov byl pro majitele jednou z nejoblíbenějších zálib a povyražením od každodenních povinností. Často se podnikaly hony za účasti pozvaných vzácných hostů. Myslivost byla dlouhou dobu prioritní funkcí lesa, těžba dřeva se prováděla pouze zčásti bez následné umělé výsadby.

Oplocení Staré obory.

Aby byl lov jednodušší a výsledek nejefektivnější, docházelo ke zřizování obor, kam se potřebná zvěř zavírala, popř. naháněla z okolí. První nevelká obora na levém břehu Vltavy severně od Hluboké vznikla asi v roce 1496. Ale již v polovině 14. století si zdejší lesy oblíbil Karel IV. a dal si tady stavět lovecký hrádek, který však zřejmě nebyl ani dokončen a dnes z něho zbyla romantická zřícenina nesoucí jméno svého zakladatele (Karlův Hrádek).

Někdy okolo roku 1650 byla původní zřejmě zpustlá obora nahrazena novou pro chov daňků založenou donem Baltazarem de Marradasem přímo u Hluboké na Zámeckém vrchu. Ale až s příchodem Schwarzenberků nastává celkový rozvoj lesního hospodářství. Vedle mnoha dalších problémů se okolo poloviny 18. století museli vypořádat se stoupajícím počtem spárkaté zvěře, jejíž stavy se i následkem vyhubení vlka začaly nekontrolovatelně zvyšovat, čímž páchaly velké škody na lesních porostech.

V letech 1766–1771 tedy došlo k rozsáhlému „znovuobnovení“ obory na březích Vltavy přesně v duchu tehdejší módy. Nacházela se na dohled vrchnostenského sídla a téměř splývala se zámeckým parkem. Na zřízení se aktivně podíleli především poddaní, kteří obstarávali výstavbu oplocení a také do obory vhnáli zvěř. Kromě tradiční zvěře se tu chovali i bílí daňci, divoké ovce, bílí jeleni, ale i exotičtí pštrosi nebo klokani.

Zřícenina Karlova Hrádku.

Dnes je tzv. Stará obora (1542 hektarů) především domovem pro stáda daňků, muflonů a divokých prasat.

Starou oboru v roce 1854 doplnila ještě tzv. Nová obora, zvaná též Poněšická podle osady stojící na okraji, na protějším břehu Vltavy. Její současná rozloha činí 1581 ha a je zde předně veden chov jelenů a černé zvěře.

Obě obory jsou oploceny dřevěným plotem se zděnými sloupky a obě ve svém nitru ukrývají dřevěné lovecké chaty přenesené sem ze Šumavy. V prostoru každé obory se zachovalo hradiště (Baba a Hradec) pocházející z doby před našim letopočtem a v obou byla vyhlášena pro zachování lesních porostů a skalních útvarů nad řekou celkem tři chráněná území (Baba, Karvanice a Libochovka).

Přístup: Stará obora je veřejnosti nepřístupná. Oplocení v délce několika kilometrů je dobře vidět ze silnice z Budějovic do Týna a Purkarc. Těsně mezi Vltavou a oboru prochází červená značka z Hluboké přes Purkarec do Týna (vede také kolem přírodní památky s hradištěm Baba, přírodní rezervace Karvanice a kolem Karlova Hrádku). Nová obora je též oplocená, ale lze ji projít po žluté turistické značce z Poněšic okolo hájovny Církhan do Chotýčan (7 km) či částečně objet po silnici z Hluboké do Poněšic a Kostelce.

11. NA TOM BOŠILECKÉM MOSTKU...

...hrály tam dvě panny v kostku. Tak začíná známá lidová písnička, jejíž děj se odehrává na kamenném mostku v půvabné jihočeské obci Bošilec, která leží na okraji chráněné krajinné oblasti Třeboňsko. Kostkami je v písni míněna hra vrhcáby, která kdysi představovala velmi oblíbenou zábavu. Do bošilecké hospody, která stávala vedle mostku, se takto jezdila bavit třeboňská vrchnost. Událost, o níž se zpívá v písni, se tady snad přihodila dvěma mladým děvečkám či panským deuruškám v 18. století.

Nově opravený mostek má jeden oblouk, kterým je překlenut potok, jenž vytéká z Bošileckého rybníka a záhy se vlévá do rybníka Horusického (415 hektarů, třetí největší v republice). Jeho Bošilecký partner je menší, má 189 hektarů, ale pochází už ze 14. století. Po roce 1520 sloužil při letnění (opatření, kdy rybník zůstává několik měsíců vypuštěn, aby se provzdušnilo dno) jako pastviště a na počátku 19. století se do-

Typický pohled na Bošilec od známého mostku.

konce uvažovalo o jeho přeměnu na pole, ke které zaplatpánbůh nedošlo, protože jinak by obec ztratila skutečně neopakovatelnou atmosféru a panorama.

Bošilec je mostkem rozdělen na dvě části. Bývalá škola, fara a kostel sv. Martina stojí v části za mostem a dříve se jí říkalo Skrbkov. A právě kostelem, či spíše jeho rokokovou kazatelnou,

kteřá má podobu velryby stojící na prohnutém ocase, je Bošilec také proslaven. „Patří docela symbolicky právě na Třeboňsko,“ píše básník a spisovatel Ladislav Stehlík. Takováto unikátní kazatelna, které jsou v Čechách pouze tři, se tady nachází od roku 1786. Byla sem přenesena ze zrušeného kostela sv. Barbory, který stával v lesích východně od obce Majdaléna na jihovýchodně od Třeboně a roku 1816 byl potom zbořen.

Bošilecký kostel je původem gotická stavba ze 13. století, později několikrát upravovaná. Věž pochází až z let 1836–1837, kdy nahradila dosavadní dřevěnou zvonici. Ve vsi se také zachovaly stavby lidové architektury ve stylu tzv. jihočeského selského baroka, a proto nepřekvapí, že Bošilec byl vyhlášen vesnickou památkovou zónou (1990).

Přístup: Bošilec leží na dohled státní silnice spojující České Budějovice s Tábořem asi 6 km před Veselím nad Lužnicí. Mostek stojí v zadní části obce u budovy obecního úřadu.

12. VZPOMÍNKY NA „BITVU“ U ZAHÁJÍ

„Bitva“ u Zahájí, ke které došlo 25. května 1742, byla součástí tzv. válek o rakouské dědictví (1740–1749). Války byly vyvolány smrtí Karla VI., který prosazením pragmatické sankce stvrdil nástupnictví na vládnoucí trůn Marii Terezií. Část protihabsbursky orientované Evropy si však na nové panovnici chtěla vydobýt nárokovaná území a jako první se krátce po jejím nástupu válečně ohlásilo Prusko. Proti Rakousku se začala utvářet koalice všech velkých evropských států. Na podzim 1741 táhlo bavorské a francouzské vojsko přes jižní Čechy na Prahu, kde se bavorský kurfiřt Karel Albert nechal prohlásit českým králem.

České Budějovice se nakonec dostaly pod kontrolu Rakušanů, kteří se zjara 1742 pokusili dobýt Hlubokou ovládanou Francouzi. Pokus jim překazil příchod pomocných francouzských šiků čítajících 18 000 mužů a střetnutí u Zahájí. Rakouský velitel Lobkovic tábořící se svou armádou (9 000 mužů) jihovýchodně od obce se ocitl v sevření. První výstřel se ozval okolo čtvrté hodiny odpoledne a po soumraku se museli Rakušané před nečekanou přesilou stáhnout do Budějovic. Francouzi poté odtáhli směrem k Písku a Rakušané mohli dokon-

Boží muka připomínající padlé francouzské vojáky.

čit dobývání Hluboké, tentokrát úspěšně.

Roztržka bývá označována jako bitva, ačkoli z mnoha pohledů o opravdovou bitvu nešlo. V souvislostech s dědičnými válkami neměla většího významu, jednalo se víceméně o lokální záležitost. Ve skutečnosti ani vlastně nedošlo ke krutému boji, vždyt na straně Rakušanů padla pouze stovka vojáků a 115 jich bylo zraněno, francouzská strana přišla o 208 bojovníků. Těžce poškozeno však bylo samotné Zahájí, které kromě kostela celé lehlo popelem.

V dalších letech se až na výjimky (např. vyhnání Prusů v říjnu 1744 z Budějovic) válečné události odehrávaly mimo území jižních Čech. Uvádí se, že francouzský útok u Zahájí byl jejich posledním výraznějším ofenzivním postupem v rámci dědičných válek v Čechách.

V okolí obce Zahájí severně od Zlivi se dochovalo několik památek, které upomínají na francouzsko-rakouský konflikt. Především je to desítky valových opevnění v lese „Řídká blana,“ která byla vystavěna na ochranu Rakušanů v místech jejich tábora. Zbytky jsou částečně narušeny těžební činností, která zde od 19. století probíhá.

Dále se jedná o 320 cm vysoký kříž, jenž má údajně označovat místo, kde jsou pohřbeni všichni padlí vojáci z obou stran barikády. Zde také měl zapadnout vůz s francouzským pokladem do hlubokých bažin. Poklad má být tam, kam v den výročí